

Maa lõhnas noore rohu ja esimeste lumikellukeste ootuses kevade järele, aga Liisel tajus oma sõõrmeis vaid mulla lõhna. Lumest välja sulanud maapind oli vastik ja lige ning rikkus ta püksisääri, mis ulatusid üle kandade, et volti langedes ka paljaid pahkluid katta. Sokke ei kandnud nende klassis ju keegi, sest see polnud trendikas ning teistest erineda polnud eriti hea mõte. Muidugi pani ta hommikul kooli minnes sokid jalga, sest ei viitsinud sel teemal emaga vaidlema hakata, aga majast välja jõudes kiskus ta need jalast ja toppis jopitaskusse. Mõni õpetaja nõudis tunnis vahetusjalatseid ja siis käisid sokid ka nende eest, seda kõike muidugi siis, kui ta üldse koolimajja jõudis.

Kunagi oli kooliskäimine olnud Liiseli suurim unistus. Siis nuttis ja võitles ta igal hommikul emaga, kui viimane ta auto tagaistmel rihmadega turvatooli kinnitas ja lasteaeda sõidutas, et ise oma kontoris tööle minna. Vahel viis isa teda lasteaeda ja siis ei julgenud Liisel vastu punnida ega nutta, sest nutmine oli beebidele ja isa sõnul oli tema juba suur tüdruk. Nii hakkaski Liisel kooliskäimisest unistama. Unistamisest üksi aga ei piisanud, sest lasteaias oli lapsi, kelle vanemad vennad või õed juba käisid koolis ning nende sõnul polnud see lasteaiast sugugi

parem koht. Liiselil polnud kedagi, kelle sõnu selles asjas uskuda, aga siis juhtus midagi, mis pani ta arvama, et kool oli siiski lasteaiast etem.

See oli esimene kord, kui Liisel sai aru, et halb võis olla päris hea ja heast võis halb maitse suhu jääda. Ta polnud veel neljane, kui teda tabas mingi imelik haigus ning sellepärast ei lubanud õpetajad emal teda lasteaeda teiste sekka tuua. Kui ema ta ikkagi süles autosse kandis ja turvatooli kinni pani, polnud tal jõudu isegi nutmiseks, küll aga tegi seda ema.

„Ma ju armastan sind nii väga, et pean tegema midagi paha. Ma ei taha, aga mul on seda vaja! Ma ei tohi täna töölt puududa,“ nuuksus ta oma last autosse tõstes ning lisas justkui kedagi süüdistades: „Miks just nüüd ja miks need asjad minuga juhtuvad?“

Liisel oleks tahtnud vaid magada, sest nii oli tal kõige lihtsam halbadest asjadest üle saada. Silmi kinni hoides võis ju näha ja istuda kus tahes, kõndida või lennata ning isegi kuhugi ära ujuda. Kui ema ta autost välja tõstis, julges Liisel lauge pilutada ja nägi, et maja, mille uksekella ema vajutas, polnud lasteaed, vaid palju väiksem, meenutades mõnd multikas nähtud pruuni piparkoogimajakest. Esmapilgul tundus see isegi hea üllatusena, kuid ema sõnad väitsid muud.

„Ainult täna. Jätan su siia, aga sa ei tohi ...“ sõnas ta ning jäi kuulatades wait.

Kui ta oli juba mitu korda kella vajutanud ja uksele koputanud, siis lõpuks see ka avanes ning lävel seisis jalutuskepile toetuv vanake, just selline, kes ka multikates piparkoogimajja elama oleks sobinud. Liisel oli veel

liiga väike, et teda mäletada, aga ta sai ema jutust aru, et see *nõiamoor* oli tema vana ema, samas ei saanud ta aru, kas see oli tema vana ema, kes oli enne tema ema talle emaks olnud või oli ta tõesti üks vana muinasjututege-lane, kes oli veel päriselt elus ning see kõik tundus siiski pisut hirmutav. Lasteaias olid poisid ikka sosistanud, et kõik naised muutuvad lõpuks nõidadeks ja poistest saavad lapsi varastavad kommionud.

Ema rääkis kogu selle aja, mil ta Liiselit üleriietest lahti pakkis, aga mitte nõidadest ja kommionudest, vaid tal oli palju käske ja keelde, mida sellele piparkoogimaja perenaisele öelda. Õnneks ei puudutanud need käsud Liiselit, vähemalt mitte otseselt, sest tema pidi ainult selle vana ema sõna kuulama ja kogu päeva teki all lamama.

Kui ema oli ta teki sisse mähkinud ja pisikesele diivanile patjade vahele asetanud, polnud ta ikka veel oma juttu lõpetanud ja nõudis lõpuks, et tema sõnu korrataks.

„Ma sain aru,“ sõnas vana naine, aga Liiseli emale sellest ei piisanud ja ta lisas: „Saad sa ikka aru, et praegu on aasta 2010, mitte mingi 1900. Ma pean olema kindel, et sa ei sööda talle komme või moosiga pannkooke ega luba telekast kõiksugu jama vaadata. Teed nii, nagu meie oma last kasvatada soovime. Sa võisid ju kunagi olla kooliõpetaja, aga see oli nõukaajal ja ... ja ma ei tooks teda täna siia, kui ta poleks haige ja saaks lasteaeda minna. Kahjuks on mul töö juures just täna arenguestlus ja sellest sõltuvad mu karjäär ja palgatõus. Olen seda pool aastat oodanud ja just nüüd jäi meie laps haigeks. Ehk saad ikka olukorrast õigesti aru – oled ju mu ema!“

See viimane lause selgitas Liiselile paljugi, millest ta seni polnud aru saanud. Päeva lõppedes oli Liiselile selge ka see, et vanaema juures oli isegi haigena parem olla, kui tervest peast lasteaias käia. Miks see nõnda oli, polnud küsimus, küll aga oli tal emale üks küsimus.

„Miks ma pean lasteaias käima, kui mul on vanaema, kelle juures käia?“ tahtis ta teada, kui ema teda koju viima tuli.

„Vanaema on seniilne, vana ja haige ja see tänane oli hädaolukord,“ vastas ema kärmelt, samal ajal Liiseli kombekalukke kinni tõmmates ja teda auto turvatooli kinnitades.

„Mina olen ju ka haige!“ vastas Liisel imestades ja lisas päevast oma versiooni. „Siin oleksime vaid meie kahekesi haiged, aga lasteaias on kõik haiged.“

„Ei! See ei tule kõne allagi. Homme olen ma ise kodus ja kõik saab korda. Saad terveks ja lähed lasteaeda, oma sõprade juurde,“ vastas ema.

Alles koju jõudes meenus talle midagi ja ta küsis: „Kas lasteaias on mingi haiguspuhang? Imelik! Miks õpetaja mulle midagi ei öelnud? Kas seal on veel kellelgi samad sümptomid nagu sinul?“ kõneles ema, aga rohkem ikka iseendaga ning istus arvuti taha, et veebist oma küsimustele vastuseid leida.

Liiselil oli sel õhtul palju erinevaid mõtteid ja need kõik olid tema enda peas sündinud. See vanaema polnudki mingi multika nõiamoor, nagu poisid lasteaias rääkisid, vaid täitsa armas nagu üks pesus kokku tõmbunud kaltsunukk. Ta oli enamuse ajast istunud

diivaniserval Liiseli kõrval, näidanud oma albumisse pandud pilte, mis polnud üldse ilusad ega värvilised, ja rääkinud imelikke lugusid koolist, kus ta oli õpetajana töötanud.

Liiseli jaoks oli see millegi teistsuguse algus, aga mille täpsemalt, oli pisut selgusetu. Läks veel mitu päeva, enne kui ta mõistis, et oli hakanud unistama sellest, mida vanaema oli nimetanud kooliajaks. Haige olemisest oli seejuures palju abi, sest siis ei pidanud ta lasteaeda minema ega emale seletama, miks ta sinna minna ei tahtnud.

Koolis oligi algul huvitav ja kui mõni asi Liiselile ei meeldinud, pani ta selle oma endiste lasteaiakaaslaste süüks, kes olid juhtumisi temaga samasse kooli ja klassi sattunud. Ühes oli aga vanaemal õigus olnud: nimelt selles, et koolist võis sõpru leida ja nad ei pidanud üldse sinu klassis käima. Seni polnud Liisel ühegi oma kaaslaste suhtes avatud olnud, aga kui see juhtus, mõtles ta kohe oma vanaema peale. Viimase sõnul oli sõprus midagi väga erilist ja see võis sündida täiesti uskumatus kohas ja nii juhtuski.

Ühel vahetunnil olid Liiselile juba varasemast tuttavad poisid ta koridoris trepinurka surunud ning norisid talt vaatamiseks telefoni. Isa oli selle kooli alguseks kin kinud ja kuigi telefoni kasutamine oli tunni ajal keelatud, pidi tüdruk seda kogu aeg enda juures hoidma, sest ema tahtis igast ta sammust teada. Poiste arvates oli telefon tal aga lihtsalt eputamiseks. Siis juhtus jälle sama mis

lasteaiaski: asi võeti talt jõuga ja sel korral ei huvitanud poisse mitte ainult telefon, vaid ka see, mis värvi aluspükse tüdruk kandis.

Liisel juba teadis, et tal polnud kelleltki abi loota ja vastu rabelemine oleks asja vaid hullemaks muutnud, seepärast tormas ta pärast poiste käest vabaks saamist kohe koolimaja vetsu ja sulges end boksi, et seal tihkuda. Telefoni oleks ta veel ehk kuidagi tagasi saanud, aga seda turvatunnet, mida ta kooli tulles isegi hinnata ei osanud, enam mitte.

Tal oli tekkinud mingi hirm, nagu tahaks ta kogu aeg pissida, aga midagi ei tulnud, ent niipea kui ta püksid tagasi jalga tõmbas, algas kõik otsast peale. Isegi tunnikellast polnud abi, sest Liiseli hirm aina kasvas. See oli esimene kord, kui ta otsustas, et saagu mis saab, aga tema ei lähe tundi. Lõpuks ta lihtsalt istus palja tagumikuga poti peal, kuni otsustas püksid üldse jalast ära võtta, kokku käärdada ja vetsu prügikasti toppida.

Just siis, kui ta seda tegi, avanes veel ühe boksi uks ning sellest välja astuv tüdruk küsis: „Kas tegid ennast täis või juhtus midagi? Mul on kotis üks paar puhtaid püksikuid. Kui tahad, võin laenata ja ... ja muideks, mina olen Anet. Aga sina? Soovitan soojalt. Kanna alati midagi kotis või tule üldse kooli pikkade pükstega. See pole ju keelatud. Kui poisid võivad, miks siis meie ei või?”

Liisel oli segaduses, kuid püüdis oma nime välja öeldes jätta pisut teist muljet. Ta isegi noogutas tüdruku esimese pakkumise peale, sest püksi tegemine tundus normaalsem, kui seal kellegi käe tundmine.

„Ema ei lubaks. Pean koolivormi kandma,“ kokutas ta viimaks, julgemata seejuures silmi oma kaaslaselt tõsta.

„Emad ei tea midagi!“ nähvas teine vastu ja tegi koha peal täisringi, demonstreerides, et koolivorm võis kehutada ka siis, kui seeliku asemel pikki pükse kanti, samas oli tal ka emade suhtumisele oma versioon olemas.

„Sa ei pea talle ütlema, mis tegelikult toimus. Lihtsalt fantaseeri, sest tüdrukute puhul on see emale alati usutavam. Mina ütleksin, et mul on päevad või sul pole veel? Okei. Ütle siis, et tunnend end nii treppidest üles-alla kõndides paremini või midagi sellist.“

„Ma ei saa. Ema ütleb, et inimesed pole sootud ja tüdrukud peavad naiselikud olema,“ püüdis Liisel oma emast otsust õigustada, kuid sattus veel rohkem segadusse, sest tal polnud selles osas omaenda seisukohta.

„Ja mis siis, lapsena me ju olemegi sootud! Parem olla sootu kui maskott, mida kõik käperdama kipuvad,“ sõnas Anet ja harutas oma seljakoti nöörid lahti, et seal sobrades Liiselile kilesse mässitud pesupakk ulatada.

Liisel oli kahevahel, kuid võttis selle siiski vastu, sest seelikualune tundus ilma püksteta kuidagi hõre.

„Lähed veel tundi või on sul kellegi juurde minna?“ küsis Anet ja lisas, et tal jäi viimane tund ära ja ta ise läheb kaubamajja, sest tal töötab seal üks sõbranna.

„Töötab!“ imestas Liisel ja sai alles siis aimu, et oli suhelnud endast vanema klassi tüdrukuga.

„Jah,“ märkis teine ja selgitas: „Me käisime koos lasteaias ja algul ka koolis, aga siis visati ta välja. Läks

kaubamaja toidupoodi riiulitäitjaks. Võõpas näo üle, võttis vanema õe ID-kaardi ja saigi tööle. Keegi ei teinud vahet. Seal ei küsita isegi hariduse kohta.“

„Aga kas nii võib?“ imestas Liisel ja sai vastuse: „Ei või, aga vahel peab. Muidu tambitakse sind mutta. Sul telefon on? Helista mulle ...“

„Oli, aga Varmo võttis selle ära,“ vastas Liisel ja imestas ka ise, et julges nii öelda, sest Varmo oli lubanud, et kui ta kaebama läheb, jääb telefonist üldse ilma ja võib oma rikkale emmekesele öelda, et oli ise süüdi, sest kaotas selle ära.

„Näita mulle see nägu ette. Sinu klassis või? Mõned on juba sündides idioodid,“ sõnas Anet ning lisas: „Kui tahad, võid minuga kaubamajja tulla.“

Liisel oleks tahtnud, aga enne oli tal vaja Varmolt oma telefon tagasi saada ning selleks tuli tundi minna ja õpetaja ees oma hilinemist põhjendada.

„Ütle, et sul iiveldas. Sõid koolitoitu ja seal oli midagi paha sees. Seda ikka juhtub, et teised solgivad sööki. Mina näen seda kogu aeg, ainult õpetajad ja korrapidajad ei näe. Sellepärast ma koolis ei söögi. Okei, siis kunagi teine kord,“ pakkus Anet talle välja oma abiversiooni ja läks.

Liisel polnud kunagi tundi hilinenuks ja tal oli kohutavalt piinlik poole tunni pealt klassi siseneda, kuid ta pidi, sest telefonist ilma jäämine oleks ema tagajalgadele ajanud ja ta oleks sellest nii kodus kui koolis suure skandaali korraldanud. Kuigi sarnast asja polnud tal koolis seni veel juhtunud, arvas Liisel, et mõned ta klassist oleks võinud ka vanemate sekkumist kaebamisena

tõlgendada ning sarnase teo tagajärgi mäletas ta oma lasteaia päeviltki ja siis poleks Varmo kamp teda iial rahule jätnud.

Sisenenud noruspäi klassi, kuulas õpetaja ta vabanduse ära ja lubas kohale istuda. Vaevu istet võtnud, tonkas tagumise pingi tüdruk teda selga, kuid Liisel ei julgenud ennast ringi pöörata, sest kartis õpetaja tähelepanu. Ent kui ta kuulis selja taga sosinat: „Võta oma mobla,“ sai ta aru, mida tegema pidi.

Saanud oma telefoni tagasi, julges ta seda vaadata alles pärast tunde, kui oli koolimajast piisavalt kaugele jõudnud. Sõna, mis oli vildikaga ekraanile soditud, oli küll juba poolenisti kustunud, kuid ikkagi sõnum, mida ilmselt pooled ta klassikaaslased juba lugenud olid. Liiseli jaoks polnud oluline sõna kui selline, küll aga oli see otsustamine koht. Ta oleks tahtnud minna kaubamajja, et Anet üles otsida, kuid soov ennast millestki räpasest puhtaks pesta oli tugevam ja nii valis ta kodutee. Jalgsi oli see teekond Liiseli meelest märksa ohutum kui bussiga sõites, kuigi ema väitis vastupidist, aga nagu Anet oli soovitanud, võis ju ka valetada, no mitte otseselt, vaid ennast õigustades sobivaid põhjendusi valides.

Kui seni olid Liiseli koolipäevad olnud enam-vähem talutavad, siis sel päeval juhtunu muutis palju. Mida tänavavahe edasi, seda selgemaks sai temas soov minna kodu asemel hoopis vanaema juurde, sest tema ei küsinud kunagi põhjuseid, vaid rõõmustas Liiselit nähes lihtsalt niisama. Emale poleks see kõrvalepõige meeldinud, aga ta ei pruukinudki sellest teada saada. Vanaema dušinurk polnud muidugi nii peen, kuid see-eest ei

koputanud tema kunagi kabiiniuksele ega piiranud seal olemise aega oma pärimistega.

„Ma ju armastan sind!“ põhjendas ema iga oma sekumist Liiseli tegemistesse, aga vanaema lihtsalt oli olemas, tema oli see koht, või nagu Anet oli öelnud, keegi, kelle juurde minna.

Kuna ema nõudis kogu teavet oma tütre käikudest, sai Liiselile üsna ruttu selgeks, et see oli kahepoolne asi ja telefon polnud mitte üksnes tema jälgimiseks, vaid selle abil sai ta endale vabadusi lubada.

„Ma ei tule kohe koju. Lähen lastekoori proovi!“ saatis ta emale sõnumi enne vanaema majani jõudmist ja sellest piisas paariks tunniks.

Õhtul tuli muidugi aru anda, mis ajast lastekooris käidi ja miks söögiisu polnud, aga need vastused oli Liisel juba välja mõelnud.

„Üks sõbranna käib kooris ja kutsus kaasa. Täitsa vägev oli. Pärast sõime burgerit,“ selgitas Liisel ja see toimis.

Edaspidi läks aina lihtsamaks, sest valed tulid lennult, ilma ärevust tekitamata ja mitte valetamise, vaid abivahenditena. Ema oli rahul ja Liiselil polnud süüme-probleeme, sest oma arust ei teinud nad kumbki midagi valesti. Ema nimetas seda usalduseks ja rääkis kõigile, kui tubli tütar tal on. Liiselil polnud oma emast aga midagi kõnelda, sest sellest koolis omavahel lihtsalt ei räägitudki või kui, tuli jutuks vaid vanemate palganumber või automark, millega kumbki neist tööl käis.

Koolis olid näitajateks mobiiltelefoni omamine ja firmalogoga riided ning ka neist ei räägitud, vaid vaadati

ja kommentaarid võisid mutta tampida isegi tunnustatud logoga rõivad, kui neil oli kaltsuka desolõhn juures. Telefoni omamine sõltus paljude puhul ikkagi vanematest ja selle järgi hinnati perekonna ostujõudu ning see määras, kes andis iidoli mõõdu välja, kõlbas kampa või pidi veel kosuma, enne kui midagi märkimisväärselt omada sai. Liiselil oli selles osas vedanud, aga siis selgus, et elu väljaspool kodu polnud sama, millega tema oli harjunud ja mida kaugemale ta oma pesast lendas, seda julmemalt maailm teda kohtles.

Liisel polnud oma koolitee algul eriti osav riietuja, kuulas vanemate sõna ja leppis staatusega, milleks teda ette valmistati. Alles Anetiga kohtudes sai ta aru, et see, mida tema ema oli vanaema kohta öelnud, kehtis ka selle kohta, mida ta eakaaslased oma emade kohta ütlesid.

„Emad ei tea midagi!“ tuli Aneti suust samaväärsena, nagu tema ema oli öelnud oma ema kohta: „Ta on seniilne, vana ja haige!“

Liiseli järeldus jahmatas teda ennastki: ta uskus Aneti soovitusi rohkem kui ema kāske ja keelde, sest ema ei teadnud ju midagi. Tal polnud ka lasteaias toimuvast õiget ettekujutust ja kuidas ta sai siis teada seda, mis koolis toimus. Nõnda, kuidas ema oli varemalt lasteaiatõpetajatega sidet pidades oma teadmisi loonud, nõnda uskus ta ka seda, mida koolitõpetajatega suheldes teada sai, aga see polnud ju see. Laste ja sealt edasi ka õpilaste seisukohti edastasidki lapsed ise ja vaid üksteisele. Vanematele ja õpetajatele võis rääkida küll õppimisest, aga mitte omavahelistest suhetest, sest see oleks olnud juba kaebamine.